

ASSUMPTA SERRA I CLOTA

Doctora en Història Medieval i arqueòloga. Especialitzada en història rural (en concret, en mas/masia)

*Coordinadora del I Congrés del Món de la Masia
Secció d'Història Rural, ICEA-IEC*

Catalunya, a partir dels inicis de la industrialització, ha experimentat un trasllat de poblament del camp a la ciutat. Unes vegades s'hi anava a buscar una feina que no depengués d'un factor tan poc controlable com el temps o de la mateixa temporalitat que suposa el treball agroforestal. Però la mateixa industrialització, empenyí la mà d'obra sobrera a abandonar les feines agràries que la maquinària suplía, totalment o en part. La pagesia, a poc a poc, ha anat passant a ser un treballador a temps parcial i li ha calgut cercar alternatives. Així doncs, aquest procés ja ve de lluny. Unes vagades, el canvi de la vida pagesa per la urbana va ser ben vist quan aquesta aportava el progrés de la industrialització de principis del segle xx. Mentre que, pot ser com a resposta a aquest nou model, també es donà la situació contrària amb la idealització de la vida rural i l'admiració per la masia i el que representa, com a model, tant familiar com de valors.

A partir dels anys 50 del segle xx, l'atracció cap a la vida urbana, en ciutats i pobles no ha deixat d'implantar-se. Una vida més fàcil, amb els avantatges que porta la vida moderna. La pagesia, però, també adapta aquestes millores fent front al continu despoblament d'algunes zones. Escoles rurals, metge i farmàcies compartides per diversos pobles petits, la incorporació de l'automòbil privat..., però, en definitiva, l'emigració, sobretot cap a la zona metropolitana de Barcelona, no s'ha aturat.

Ara fa uns quants anys, moviments ecologistes van introduir una altra forma d'entendre la modernitat: els neorurals són "joves", majorment, que fugen dels nuclis urbans i s'incorporen a la producció i vida rural. Generalment s'autodefineixen com a "alternatius" a l'evolució que experimenta el procés natural del món rural amb la incorporació que ofereix el món actual, tant en les diverses formes de vida amb nombrosos electrodomèstics, maquinària o ítems en recerca, tant de producció com d'elaboració. Un retorn a les essències és el reclam principal d'aquests grups que justament fan el recorregut contrari al que fa anys que es produeix. Aquests nous grups són suficients per reactivar el sector? Actuen com a pagesos?

Un altre grup a tenir en compte són els habitants de cap de setmana, festius i estiu, però que s'hi empadronen per avantatges fiscals. Aquests grups sovint no actuen ni tenen els mateixos interessos en el territori que els propis del lloc.

Si fins ara s'ha exposat el moviment poblacional entre el món rural i l'urbà, i els diversos motius i èpoques, cal entrar també en els forts canvis que ha experimentat o

cap a on ha evolucionat simultàniament la societat a què pertany. Canvi del model familiar, implantació de l'educació en totes les etapes i canvis que permeten els estudis superiors. Canvis també en la producció i el mercat, amb un fort impuls a l'elaboració, amb la qual cosa la indústria agroalimentària és un dels puntals econòmics de Catalunya. També la revaloració de la cultura i el patrimoni, tant natural com construït, aporten uns canvis que van fent irreconeixible el món rural actual.

Davant aquest escenari, al grup organitzador del congrés, ens va semblar molt adient realitzar una trobada per posar sobre la taula aquesta realitat i donar l'oportunitat a tothom qui hi té alguna cosa a dir per poder fer-ho davant altres persones que compartissin els mateixos o diferents anhels per debatre-ho amb respecte mutu.

Tal com es pot apreciar en el volum de les actes, la participació ha estat considerable i en la gravació també es cospa la importància dels debats. Aquest va ser l'objectiu del congrés: debatre temes d'actualitat, tot defugint un to nostàlgic perquè el que interessa és plantejar alternatives per fer front als canvis actuals.

Per bé que la iniciativa fou proposada per la Secció d'Història Rural, de la filial Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), aviat s'hi adheriren persones, representants tant d'institucions o entitats representatives del món acadèmic, de recerca, administratiu o sindical, entre altres, com de l'àmbit professional, empreses, autònoms...

Els blocs que representen les temàtiques es van consensuar entre propostes diferents i després de diverses reunions reflexives entre les persones esmentades anteriorment, que s'agruparen entre la comissió organitzativa i la científica.

L'interès per posar al dia els diversos temes va contribuir a la preparació per part de cada un de nosaltres, coneixedor d'una matèria, de presentar-ne l'estat actual a l'inici de l'exposició de cada bloc i abans de donar veu a les comunicacions. Igualment, es considerà adient l'exposició de conferències com a introducció general de les diverses temàtiques. Finalment, l'interès central dels debats es traduí en la invitació de quatre o cinc persones expertes en cada tema, per conformar la coneguda "fila zero". Una menció molt destacada es mereixen els deu pòsters que varen aportar informació visual al llarg de tots els dies dels mateixos temes exposats dins de la sala.

Tota la informació que ha generat el congrés ha pogut arribar arreu dels pobles de Catalunya, consells comarcals, biblioteques, museus o arxius, dedicats als diversos temes tractats, gràcies a les noves tecnologies i amb el suport del web que l'IEC ens va proporcionar. És en aquest web on es pot trobar tota la informació de qui ha conformat la comissió organitzadora, la científica, així com també s'hi

han penjat els vídeos que es van gravar durant totes les sessions.

Aquesta participació també anà acompanyada per un número especial dels *Plecs d'Història Local de L'Avenç* sobre la masia, així com de la repercussió en la revista *Terra d'Unió de Pagesos*.

El congrés ha gaudit de la presència i col·laboració de les cooperatives L'Olivera i La Fageda amb la intencionalitat social integradora.

El finançament s'ha obtingut a través de les entitats col·laboradores i entitats patrocinadores. Entitats col·laboradores: Agrupació d'Arquitectes per a la Defensa i la Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Associació d'Arqueòlegs de Catalunya, Associació de Masos de Torroella de Montgrí i l'Estartit, Construction: Advanced Technologies and Sustainability de la Universitat de Girona, Universitat de Vic, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), Escola Superior Gallaecia de Vila Nova de Cerveira, Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Barcelona (UB), Campus de Turisme, Hoteleria i Gastronomia de la UB, Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries, Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la UAB, Escola Superior d'Agricultura de Barcelona de la UPC, Departament de Cultura, Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals, Direcció General de Turisme, Departament de Territori i Sostenibilitat, Societat Catalana d'Ordenació del Territori de l'IEC, Unió de Pagesos de Catalunya, CDCA de Solsona i Arxiu de Revistes Catalanes Antiques. Entitats patrocinadores: Agrobank, Diputació de Barcelona i Fundació Carulla. En productes consumits en el dinar de l'últim dia al claustre de l'IEC: L'Olivera, La Fageda, El Senglar de Girona, Cooperativa Plana de Vic i Casa Atmetller.

El congrés comptà amb una inauguració excepcional per part de l'Honorable Conseller del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural, Sr. Josep M. Pelegrí, i tres exposicions: "El món agrari a les terres de parla catalana", presentada en la mateixa sala per part de Josep Santesmases i Ollé, president de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i vicepresident segon de l'Institut Ramon Muntaner; un punt d'informació sobre l'Estudi de la Masia per part del Centre Excursionista de Catalunya, i "La vida a pagès", patrocinada pel Banco Bilbao Vizcaya Argentaria i la Fundació Antiques Caixes Catalanes.

Tot sent coherents amb la intencionalitat del congrés, es van repartir i exposar les temàtiques començant pel bloc dedicat al territori ara, la seva problemàtica en l'ordenació actual amb les noves infraestructures vials i l'evolució en el temps. La demografia i la gent que l'ocupa, amb la nova pagesia, tant necessària per al canvi generacional

o la vinguda de la ciutat, abans esmentada. L'edifici de la masia està exposat a una "catalogació" per conèixer les seves particularitats i fixar unes normes bàsiques per al seu manteniment, així com les modificacions, totes sota el control administratiu del Departament de Territori i Sostenibilitat. La societat que ara ocupa el territori i les masies han experimentat i encara experimenten canvis profunds que han estat revisats per antropòlegs, els quals han vehiculat temes tan complexos com la masoveria o d'indrets tan diversos com la Vall d'Aran.

Un interès remarcable va tenir el bloc dedicat a l'impacte de la recerca en agroalimentària i les noves tecnologies, per tal de deixar palesa aquesta integració del sector en el moment actual.

Igualment es va buscar l'impacte de les polítiques agràries comunes (PAC), tant important per al sector, en el bloc dedicat a l'economia, que es va titular "De la masia familiar a la masia empresa" per tal de plasmar aquesta voluntat de posar-nos al dia. Al mateix temps es dedicà un bloc a les alternatives, com l'agricultura ecològica o la de proximitat. Una elecció molt notable ha estat i és el turisme rural, que suposa un esforç important i una oportunitat per a qui ha optat per aquesta alternativa.

El darrer bloc es va dedicar a l'edifici, amb l'arquitectura i l'arqueologia com a eines per al coneixement propi i com a pas previ a una intervenció. Com ha de ser feta aquesta intervenció i amb quins materials, nous o vells, per mantenir l'essència d'un edifici que s'ha anat forjant al llarg no solament dels anys, sinó al llarg dels segles, fou l'eix de debat i aportacions del darrer dia.

Un tancament de luxe fou la taula rodona de reflexió de tot el que s'havia exposat amb el títol "Masia i medi rural: assolint nous reptes", que clausurà la jornada amb la presència dels patrocinadors, tan valuosos per poder reeixir en aquest intent.